

## MITTE VE GERÇEKTE TAVŞAN Bir İnceleme Yazısı\*

Yazan: John Andrew BOYLE  
Çev.: Feridun ÇOTRA\*\*-Hüseyin TAŞDEMİR\*\*

George Ewart Evans ve David Thomson son kitaplarında hakkında bugün bile şaşkıncı derecede az şey bilinen bir hayvan hakkında eksiksiz bir çalışma sunmaktadırlar.Yalnızca efsane ve masaldaki tavşanla ilgilenen John Layord 'dan farklı olarak özellikle zoolojik gerçeklerle ilgilenmişlerdir, bu gerçeklerden bazıları efsane ve masaldakinden de gariptir.Hiçbir şekilde tavşanın zengin mitolojisini yadsımazlar; tersine hayvanın doğal tarihiyle ilgilenmelerinin bütün amacı şu şaşkıncı soruya bir yanıt bulmaktır: "Dünyanın her tarafında neden tavşanın mitte ve hikayede böylesine bir yeri vardır?" Tavşanın birçok halkın popüler inançlarında çokça yer bulması benim karşıma birkaç yıl önce henüz gün ışığı görmemiş bir makale için materyal toplarken geldi. Bu materyalden, hem zevkle hem de kazançla okuduğum bir kitap üzerine marjinal yorumlar yaparken yararlanmayı istiyorum.

Hem Yunan hem de Roma yazarlarının tavşanın zoolojisi hakkında bazı tuhaf fikirleri vardı,gerçekte genelde hayvan dünyası hakkında böyle fikirlere sahiptirler.Bütün bu fikirler ilk görüldükleri anki kadar saçma değildir;bir keresinde eskiler modern bilimi önceden kestirmişlerdir.Evans ve Thomson Aelin'in "Tavşan yavrusunun bir kısmını yarı oluşmuş biçimde rahminde taşır,bir

kısım doğum sürecindedir,diğlerini çoktan doğurmuştur." İfadesini alıntılar.Ariston'un, Hippocrat 'ın ve Pliny'in ,aslında yalnızca dişi tavşanlarda görülen bu üst üste gebe kalma süreciyle ilgili ifadeleriyle genellikle dalga geçer.Aelian tavşanların gözü açık uyuma becerilerinden de söz eder.Yazarlar kanıtlamanın ya da yalanlamanın olanaksız olduğunu söyledikleri bu yaygın inanıştan başka yerde de söz ederler.Ancak onlara bilgi verenlerden birinin ifadesi dikkat çekmeyecek gibi değildir .Bu kişi kış aylarında Nairn'in dışındaki avlaklarda arazi gözlükleriyle dağ tavşanını gözler ve şöyle der:"Otururken ya da uzanmışken donarak ölmüş gibi ya da üşüyen bir kedi gibi kamburlaşmış bir pozisyonda kaskatı görünüyordu.Sabit bakan gözleri camdan gözlere benziyordu."

Tavşanın geviş getiren hayvanlar arasında sınıflandırılmasına gelince Yunanlılar ve Romalılar tarafından değil İbraniler tarafından\_ yazarların belirttiği gibi bu anlaşılır bir yanlışlıktır.Çünkü tavşan yiyeceğini iki kez çiğner ama geviş getiren hayvanlar gibi değil.Bu eski inançların en garibi tavşanların cinsiyetiyle ilgili olanıydı.Hem Pliny hem de Aelian tavşanın çift cinsiyetli olduğunu belirtmişlerdir.Bunların ilki hayvanlar tarihi kitabında keçilerin burun delikleriyle değil de kulaklarıyla soluduğunu ileri süren Archelaus'a dayanarak bunu

\* Folklore, 84 (Winter 1973).

\*\* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Yüksek Lisans Öğrencisi.

söylemiştir. Topsell'in yazarlarının alıntılığına göre Aelian "Hemen hemen ölü durumda bir erkek tavşan bulundu .Bu tavşanın göbeği açıldığında üç tane canlı yavru çıktı." şeklinde bir erkek tavşanın hikayesini anlatmaktadır. Bu inanışlar modern zamanlara kadar bütün insanlar arasında varlığını sürdürdü. Rönesans düşünürü Agostina Nifo ,karnı burnunda bir erkek tavşan gördüğünü söyledi. Hatta tavşanın çift cinsiyetli olduğunu reddeden Sir Thomas Browne bile erkek hayvanın bazen yavruladığını iddia etti. Açıkça bu "kaba yanlışlar" on yedinci yüzyılda bile oldukça yaygındı. Şu anda tamamen unutulduklarına bakılırsa ne kadar süre boyunca var olduklarını araştırmak ilginç olurdu.

Tavşanın bir zamanlar birçok Avrupa ve Batı Asya halkı tarafından kutsal bir hayvan olarak görüldüğüne kuşku yoktur. Onun etini yemeye karşı olan tabuyu şu an için bir yana bırakarak kanıtların daha çok Britanya Adalarının Seltik kökenli sakinleri arasında bulunduğunu söyleyebiliriz. Evans ve Thomson nihayetinde Dion Cassius'tan alınan, Boadicea'nın göğsünde sakladığı ve kaçmaya çalışırken eğilip bükülmelerinden kehanetler çıkardığı bir tavşanı bırakış hikayesini yeniden anlatırlar. Tavşanın cadıların gece dolaşmaları için benimsedikleri şekillerden biri olduğu hakkında Galler'den böyle "tavşan cadılar" aileler halinde yaşıyordu ve Sir John Rhyi kendi hemşiresinin bu ailelerden birine ait olduğunu ve annesinin bakımı için ona güvenilmediğini çünkü her an kaçabileceğini ,bakıcılık görevini bırakabileceğini anlatmaktadır.

Birinin yolundan geçen bir tavşanın şanssızlık taşıdığı inancıyla ilgili olarak yazarlar modern sözlü materyale ek olarak Sir Thomas Browne'nin gözlemlerini

de anlatmaktadır. Bu özel hurafe hiçbir şekilde Britanya adalarıyla sınırlı değildir. On üçüncü yüzyıl Litvanya prensi tarafından inanıldığı bildirilmektedir. Göreceğimiz gibi inançlarını göçebe atalarından aldığı sanılan ve sonuç olarak Küçük Asya'nın daha önceki sahiplerinden almış olmaları gereken modern Türk köylüleri tarafından da bu hurafeye inanılır.

Tavşanın etini yemeye karşı halk arasında birçok gözlenen tabu yazarlar tarafından at eti yemenin günümüzde reddedilmesiyle karşılaştırılmaktadır. "At bir zamanlar Britanya'da kutsal bir hayvandı ve tabu ortadan kalkana kadar eti nadiren yenildi." diyorlar. Bu açıklama biraz sayısal bilgi gerektiriyor. İlk Hint Avrupalılar arasında atın kutsal bir hayvan olduğu elbette tartışma götürmez, ama onun etini yemeye karşı oluşan önyargının kökü Akdeniz bölgesine dayanıyor ve yalnızca hafif biçimde Kuzey Avrupa'ya yayılmış görünüyor. Tamamen ikinci derecede kanıtlara dayanarak Reinach tarafından bu tabunun Sezar zamanındaki Galliler tarafından benimsendiği iddia edilmektedir. Öte yandan kilisenin tanıklığından öğrendiğimiz gibi Cermen halkı Hıristiyanlığı benimsemeden önce ve sonra derlenmelerinin normal bir parçası olarak at eti yemişlerdir. İngiltere'de buna yalnızca din otoriteleri izin verdi . Çünkü bir şekilde bu ölüme yol açabiliyordu. 668-690 yılları arasında Canterbury Baş piskoposu olan Tarsuslu Theodore'nin itiraflarında "Atı (etini) yasaklamışlar ancak onu yemek adetten değil." Diye belirtilir. Benzer şekilde Egbert'in (yaklaşık 950- 1000) itiraflarında "At eti yasaklanmamıştır, ama birçok ulus onu yemeyi reddeder ." demektedir. Avrupa kıtasında ise kilise çok farklı

bir dil kullanmıştır.Papa 3. Gregory Almanların havarisi Boniface 'a yazdığı 732 tarihli mektupta kendisini şöyle ifade eder:

“Birçok şeyin arasında diyorsun ki bazıları vahşi et yemeyi alışkanlık edinmişler ve birçoğu da evcil atları yiyor.Sevgili kardeşim buna hiçbir şekilde izin vermemelisin ve İsa'nın yardımıyla mümkün olan her yolla bastırmalısın,bunu yapanlara uygun cezalar vermelisin.Bu pis ve iğrenç bir şey.”

Papa Zachariai'nin 4 kısım 751 tarihli yasak mektubunda kilisenin etinin temiz olmadığını söylediği bazı vahşi yaratıkları listeleyen bir pasajında tekrar ediliyor:

“Öncelikle kuşlara gelemim ;karga ve leylekler kesinlikle Hıristiyanların yiyeceği olarak yasaklanmıştır.Kunduz,tavşan ve yaban atları da tamamen yasaktır. Ama kutsal kardeşlerim bütün kutsal kitaplarda siz pek marifetlisiniz.”

Yasağın uzun süre dinsel çevrelerde önemsenmediği St. Gall'li Ekkehard (yaklaşık 1000-1060)tarafından okunan yemek dualarından biri yaban atlarının etiyle ilgili olmasından anlaşılır.Kita kentlerinin tavşan eti yeme tabusuna uyup uymadıklarıyla ilgili elimizde hiçbir bilgi yok.Öte yandan Caesar'in yorumlarının 5. kitabında yer verilen Britanya açıklamasında ada sakinlerinin tavşan, tavuk ve kazları yasak hayvanlar olarak bildiği ama asla bu hayvanları evcilleştirmediği söyleniyor.Hem Galler hem de İrlanda'da tavşan eti yemeye ilgili önyargının modern zamanlara kadar yaşadığını biliyoruz.Germen insanların tabudan habersiz olduğu görülüyor.Baş piskopos tavşanın yenilebileceğini ve dizanteriye iyi geldiğini söylüyor;acının dindirilmesi içinse safra kesesiyle biberin karıştırılması gerektiğini

belirtiyor.Ama Hıristiyan İngilizlere müsaade edilen şeyler putperestlikten dönen Almanlara yasaklanmıştı.Tavşanın Zücharias'ın yasak listesine alınması biraz şaşırtıcıdır. Yahudilerden başka hiçbir Akdeniz halkı tavşanın lezzetli görülmesini etini yemekte tereddüt etmemiştir.Pliny Doğa'nın “zararsız ve yenilebilir hayvanları (yani tavşan ve dağ tavşanı) doğurgan kılmaktaki “ cömertliğini övmektedir. Papanın kafasında olan Yahudi tabusu olmalıydı.Boniface 'i “bütün kutsal yazılara” gönderir yani hem Eski hem de Yeni Ahit'e ve mektubunda adı geçen kuşların ve memelilerin her biri açık ta da gizli olarak , Levitieux'un derlenme kurallarında ele alınır.

Dağ tavşanının geviş getirmesi açısından yenilen memelilere benzemesi ama çatal tırnaklı olmadığından onlardan ayrılması nedeniyle Musa'nın takdirine göre eti yasaklanmıştı.Bu tabu konusunda domuzu yemeyi reddedilerinde Yahudileri izleyen Müslümanlar kendi aralarında ayrılırlar.Sünni İslam'ın dört katı mezhebenden birisinin kurucusu olan Şafi tavşan etini helal olarak kabul etmiş ,daha önceleri ise(767)Ebu Hanife onu yemenin bir zararı olmadığını çünkü peygamberinde kendisine bu et sunulduğunda yediğini ve arkadaşlarının da yemesini istediğini söylemiştir.Ayrıca o et obur bir hayvan değildi ya da leş yemeyen bir hayvandı ve ceylana benziyordu.Çöl Arapları onu her zaman tat verici katkılarla yerlerdi.Bertram Thomas tavşanın davranışına kızan peygamberin ona “senin her parçanı, hatta bağırsaklarını bütün insanların yemesi için “helal ettiğini söylediği bir Bedevi halk masalını anlatır.Öte yandan Şiiler tavşan yemez ve bu davranış öyle karakteristiktir ki onlara Türkçe tavşan yemez lakabını kazandırır.Bu önyargı

Müslüman İranlılar ve Hıristiyan Ermeniler tarafından paylaşıldığından bunun Hint Avrupa kökenli olduğu varsayılmaktadır; ancak her iki topluluk durumunda geleneğin Musa'nın buyruklarına kadar gittiğini görmek olasıdır.

Alexander H. Krappe bu yiyecek tabusunun "tarihin şafağından beri Hindistan ve Çin'de bilindiğini" söylemektedir. Ancak Pers ülkesinin doğusuna geçtiği yolunda hiçbir kanıt yoktur. Eski Hindistan'ın yasa kitapları tavşandan eti her zaman yenilen bir hayvan olarak söz etmektedir ve bugün bile birçok Hindu'nun vejeteryan olmasına karşın Rajputlar hala onu yerler. Çin'de ki durum içinse Krappe bilgileri, Charles J. Billson ve William George Black'in yaptığı gibi Dennys'in Çin folkloru kitabından almıştır, orada şöyle denmektedir: "onun (tavşanın) etini yemeye karşı bir önyargı Çin tarihiyle yaşıttır. Bu ifadeyi Dr. Arthur Waley'in dikkatine sundum ve şöyle yorumladı:

"Tavşanın yenmesi Çin'de bir tabu olmaktan çok öte, her zaman beğenilen bir yemek olmuştur, şu atasözü bunu doğrular niteliktedir-tavşanı yakalayan köpeklerdir, ama tavşan çorbasını içenler köpekleri izleyenlerdir.-

Dennys, Yoyang halkının (Yangtse'nin güneyinde Hunan'da iyi bilinen bir yer) tavşanı kutsal bir hayvan olarak gördüğünü ve onu avlamaya kimsenin cesaret edemediğini Ehr-ya da olmadığını hatta Ehr-ya'nın böyle bir bilgi vermediğini belirtmektedir. Ancak bu Lo Yüan'ın Ehr-ya üzerine yorumunda görülmektedir ve belli ki Dennys'in yanlış tahminin tek dayanağı budur. Böyle bir tabunun Çin'in kuzeyindeki stepelerde olmadığı da eklenebilir. Bunun kanıtı hem Hunların hem de ilk Türklerin tavşanı avladıkları ve yedikleridir. Ama eğer ta-

bu Hindistan ve Çin'de görülmediyse, bu hiçbir şekilde o ülkelerde tavşanın kutsal bir hayvan olmadığı anlamına gelmez. Evans ve Thomsan'a göre ayla tavşanı birleştiren en yaygın öyküler Hindistan'da ortaya çıkmıştır ve zengin ayla tavşan efsaneleri Budizm'in yayılmasıyla Hindistan'dan Asya'nın büyük kısmına ve özellikle Çin'e yayılmıştır.

Ve tavşanın aç bir gezgin kılığına giren Buda'ya yemek sağlamak için kendini ateşe nasıl attığını anlatan ünlü öyküsünün Çince versiyonunu yeniden üretirler. Buda onun kendini feda etmesini onu aya yerleştirerek ödüllendirmiştir. Öykü, kutsal cumartesi (ya da Pazar) gününde yakacak odun toplayan adamın bütün yaşamının sonuna kadar ceza olarak ayda ikametle cezalandırılması hikayesinden garip şekilde farklıdır. Özünde Hindistan'daki öykü Budizm'den daha eski olmalı. Klasik Sanskritçe şasin (tavşan içeren) ve sanka (tavşanlı), canda (ay) sözcüğünün normal eş anlamlıdır ve eğer Budistlik sözler oldukları bilinmiş olsa Brahman yazarlar tarafından güçlükle kullanılırlardı. Ayrıca ay ile tavşanı bir araya getiren "tamamen Brahman karakterde" bir çalışmada Pancutantra da bulunur. Bu eser Guptar yönetiminde ya da onun idaresinden hemen önce brahmanik restorasyon ve genişleme dönemi içinde bir zamanda yani M.S III. ve IV. yüzyıllarda kaleme alınmıştır. Bu Evans ve Thomson'un 1063-1081 yılları arasında yazılan Soma devanın Kathasaritsagara ya da "öykü ırmaklarının okyanusu"nda bir versiyonu aldıkları filler ve tavşanların öyküsüdür.

Bu öyküde aydan gelen bir haberci gibi davranan akıllı bir tavşanın, bir göl kenarında hayvanları talan eden fil sürüsünü nasıl korkutup kaçırdığı anlatılır.

maktadır. Öykü kaynağını Kelile ve Dimne adlı kitaplardan alan Pers Şairi Celal el-Dizin'in mistik şiiri Mathnavi' de de geçer. Nicholson yorumlarında onda Frazer'in "sapık mesajın öyküsü" şeklinde adlandırdığı motifi görür ve Frazer'dan tavşana ay tarafından insanlara ölümsüzlüklerini bildirmek için nasıl görev verildiğini ve onun mesajı bozması nedeniyle ayın ona bir değnek atıp dudaklarını yardığını anlatan hottento (kabile) masalını anlatırlar. Pancatantra ' da akıllı bir hayvan hakkında başka bir öykü vardır ve Evans ile Thomson onun Sanskritçe orijinalinden hayal edilemeyecek kadar zamanda ve mekanda ak oluşu açısından ilginç olan bir versiyonunu yayınladılar: Bu 20. yüzyılda Batı İrlanda da kaydedilen bir Gal halk masalıdır. Bu kuyudaki yansımasına saldırması için bir aslanın, tavşan tarafından nasıl aldatıldığını anlatan bir öyküdür. İrlanda'ca versiyonuna gelince, o Yahudilikten dönen Copsalı John 'un Directorium Humara Vitre adlı eserinden XII. yüzyılın sonlarına doğru alınmış olmalıdır. Bu şahıs Kelile ve Dimne'nin ibraniçe çevirisini Latinceye kazandırmıştır.

Ancak tavşanların kutsal karakterlerinin en iyi kanıtı onların adlarıdır. İran'dan batıya doğru gidildiğinde bir çok Hint-Avrupa dilinde "tavşan" için kullanılan orijinal sözcük, hayvanın gerçek adını kullanmaktan kaçınmak amacıyla benimsenen bir lakapla yer değiştirmiştir. Evans ve Thomson "tavşanın İngilizce'deki adları " adlı bir ortaçağ İngiliz şiirini günümüz diline uyarlamışlardır. Bu şiirde çoğu küfür yetmiş yedi farklı ad ve cümlecik sıralanmıştır. Bu cümleciklerden biri şöyledir "kimsenin ad koymadığı hayvan". Ve hala bütün Cermen dillerinde olduğu gibi İngilizce'de de tuhaf bir tavşan için kullanılan

eski Hint-Avrupa sözcükleri normal günlük kullanımdadır.

Köylülerin onlara verdiği adlar ile "tavşanlar ve kabile tarafından paylaşılan sevimli evcil hayvan isimleridir. " ; Söylemenin uğursuz sayıldığı bir adın yerine geçen isimler değildir. Ama ,Cermen kökenlileri bir kenara bırakırsak Avrupa' da yalnızca 17. yüzyılda yok olan bir baltık dilinde ve Galce deki Ceinach 'da bulabiliriz. Ama ilginç şekilde yaşamaya devam eden Ceinach sözcüğü "tavşan"ın Galcedeki bilinen karşılığı değildir. Bu sözcük ysgafarnog dur.(günlük dilde"sgwarnug" denir), ysgafarn (kulak) sözcüğünün bir türevidir(uzun kulaklı). Cornish dilinde olduğundan ve bir lehçe sözcüğü olarak yaşamını sürdürdüğünden , bu söyleyişin kökü eski İngilizce ya da Britanya diline kadar gitmelidir. Evans ve Thomson Güney Galler'de tavşan yerine kullanılan anlamı "kurt" olan "pryf" sözcüğünden de söz ederler. Aynı şey "kurt" un eski adı olan "böri" yerine Güney Batı Türk dillerinde "kıl kurdu" anlamına gelen "kurt" sözcüğünün kullanılmasına benzetilebilir. İrlandaca da ysgataraog'un eşdeğeri yoktur. Galce tavşan sözcüğünün karşılığı "gírrfhiadh" dır, bu sözcük "gearr", "kısa" ve "fiadh" "geyik" sözcüklerinin bir bileşimidir ama bu söz daha önceleri bütün vahşi hayvanlar için kullanılan genel bir sözcüktür. Hayvanın gerçek adı olarak düşünülebilecek diğer ifadeler şunlardır: "miol maighe", "düz göğüs"; "miol buidhe", "esmer göğüs" ; "miol mang-ruadh", "kızıl yeveli göğüs" Latince Lepus'a gelince, Ernovt ve millet'e göre o Akdeniz dibinden ödünç alınmıştır; hayvanın Hint-Avrupa adı olmadığını (tahminen Latince) eklemektedirler "belkide kötü şans getirdiğinden onu adlandırmaktan kaçınıyorlardı". Ama insan sözcüğün "gevşek

kulaklı anlamına gelen doğal bir bileşik sözcük olup olmadığını merak ediyor: Yunanca tavşan anlamına gelen “layos” sözcüğünün genel kabul gören köken bilimi de böyledir. Yunanca ve Galce sözcükler gibi Farsça isimde hayvanın kulaklarının biçimine ya da boyuna dikkat çekmektedir:”xar” ,”eşek” ve “guş”, “kulak” ;“tan xarguş”, “eşek kulaklı” dır. Aynı şekilde Orta Asya’nın alanlarından gelen bir İran halkı olan Ossetler de ona “targus”, “uzun kulaklı” der. Öte yandan Puştı ve diğer İran dilleri hala Hint-Avrupa sözcüğü kullanırlar. Bu yüzden hayvanın adının söylenişine getirilen yasak az ya da çok onun etinin yenmesinin yasaklanmasıyla ilgiliydi.

Tavşanın bir yükseklik simgesi olarak ele alındığı bölümlerinde yazarlar onu “Anglo-Sakson” tanrıçası Eostre’ nin “sevdiği hayvan ve canlı ruhu” olarak tanımlıyor. Onun hakkında çok az şey biliniyor ama onun Şafak tanrıçası olarak tavşanlar tarafından tanındığının tahmin edildiğini söylüyorlar. Bu tanrıça bahar coşkusu ve doğurganlığa yol açan cinsel zevki de temsil ediyordu. Eoskre’ nin hakkında Bedeni’nin eserlerinin birindeki bir pasajda bize söylenenler dışında hiç bir şey bilinmiyor aslında. Ondandır “halkının” yani meleklerinin tanrıçası olarak söz ediyor. Bu tanrıça adını nisan ayına vermiştir (Eostur Monath) daha sonra ona ayda kutlanan bir festivale ve İsa’nın yeniden doğuşunu simgeleyen festivale adını vermiştir. Yazarlar bu tanrıçanın İskandinavya aşk ve doğurganlık tanrıçası Freyja ile özdeşleştirildiğini açıkça kabul etmektedirler. Ama tavşanın Freyja ile pek ilgisi yoktur. Snorri’nin bize söylediğine göre onun arabasını kediler çekiyordu, bu hayvanlarda Freyja’de böyledir. Yunanca ve Galce sözcükler gibi Farsça isimde

hayvanın kulaklarının biçimine ya da boyuna dikkat çekmektedir:”xar” ,”eşek” ve “guş”, “kulak” ;“tan xarguş”, “eşek kulaklı” dır. Aynı şekilde Orta Asya’nın alanlarından gelen bir İran halkı olan Ossetler de ona “targus”, “uzun kulaklı” der. Öte yandan Puştı ve diğer İran dilleri hala Hint-Avrupa sözcüğü kullanırlar. Bu yüzden hayvanın adının söylenişine getirilen yasak az ya da çok onun etinin yenmesinin yasaklanmasıyla ilgiliydi.

Tavşanın bir yükseklik simgesi olarak ele alındığı bölümlerinde yazarlar onu “Anglo-Sakson” tanrıçası Eostre’ nin “sevdiği hayvan ve canlı ruhu” olarak tanımlıyor. Onun hakkında çok az şey biliniyor ama onun Şafak tanrıçası olarak tavşanlar tarafından tanındığının tahmin edildiğini söylüyorlar. Bu tanrıça bahar coşkusu ve doğurganlığa yol açan cinsel zevki de temsil ediyordu. Eoskre’ nin hakkında Bedeni’nin eserlerinin birindeki bir pasajda bize söylenenler dışında hiç bir şey bilinmiyor aslında. Ondandır “halkının” yani meleklerinin tanrıçası olarak söz ediyor. Bu tanrıça adını nisan ayına vermiştir (Eostur Monath) daha sonra ona ayda kutlanan bir festivale ve İsa’nın yeniden doğuşunu simgeleyen festivale adını vermiştir. Yazarlar bu tanrıçanın İskandinavya aşk ve doğurganlık tanrıçası Freyja ile özdeşleştirildiğini açıkça kabul etmektedirler. Ama tavşanın Freyja ile pek ilgisi yoktur. Snorri’nin bize söylediğine göre onun arabasını kediler çekiyordu, bu hayvanlarda Freyja’ nin bir çok ortak noktası bulunan cadılarla tavşanlar gibi yakınları. Öte yandan yazarlar tavşanlardan yarı insan yarı keçi şehvet tanrısı, aşk tanrısı ve Afrodit’in arkadaşı olarak söz ettiğinde ve orta çağlarda Luxuria figürünün yarısında görüldüğünü

belirttiklerinde daha kesin kanıtlara bir çok ortak noktası bulunan cadılarla tavşanlar gibi yakınlardı.. Aslında erotik bir simge olarak tavşan ve cinsel tahkir için bir benzetme olan tavşan avı, hem klasik hem de ortaçağ edebiyatında bol bol kullanılır. Eski dünya için Ovid'in Metamerphozlar'ına baş vurabiliriz, burada Apollo'dan kaçan Daphne bir "Gal-ya tazısı tarafından izlenen tavşana benzetilir. Ortaçağlar için Chaucer'in keşişine baş vurabiliriz. Çiftleşen tavşanlara olan sevgisi son zamanlarda iki kez yorumlanmayı hak etmiştir.

Ancak tavşan folklorünün hepimizin aşına olduğu yönü hayvanın ayağının ya da pençesinin bir tılsım olarak kullanılmasıdır. Geçmişte "şans için" kullanılırdı ve halen ceplerde bunun için taşıyor. Amerika'da kağıt oyuncuları ceplerinde bir tavşan ayağı taşırdı ve zar oyuncuları genelde zar atmadan önce "tavşanın ayağı,tavşanın ayağı" diye mırıldanıyorlardı. Bunun bedensel rahatsızlıklara da iyi geldiği düşünülüyordu. Evans ile Thomson "Pepys'in Günlüğü"nden onun karın ağrısını tavşanın ayağı ile nasıl iyileştirdiğini anlatıyorlar. Akdeniz bölgesinde hayvanın bedenin parçalarının nazarı kovmak amacıyla muska olarak kullanıldığını görüyoruz. Kafası Küçük Asya Kumları ve Türkler tarafından da böyle kullanılıyordu. Bu uygulama İslam öncesi Arapları'nda da biliniyordu. Tavşanın gözleri açık uyuyabilmesi nedeniyle bu amaç için özellikle uygun olduğu söylenilebilir. Arapların bu durumuna bir başka neden,birçok vahşi hayvandan farklı olarak Cin taşıyan hayvanlardan biri değildi ve bu nedenle onların etkisine maruz değillerdi.

Son yorumumuz tavşanda yangınların bir işaretini(habercisini) gören boş

inanç üzerinedir. Güney North Amptons-hine da "bir tavşanın bir köy boyunca koşması evlere yangın getirir" denir.Hu-rafeler hiçbir şekilde yok olamaz. Evans ile Thomson 'un bilgi kaynaklarından biri "koşan tavşan ve ardından gelen yangın hakkında bir şeyler duydum" demiştir. Gerçekten de buradan uzakta (doğu anglia) yaşlı bir karakter onların bahçenizden koşarak geçmesinin kötü şans olduğunu, çünkü yıl sonu gelmeden evinizin yanacağını ileri sürerdi. Bu inanış Almanya'da da oldukça yaygındır,hatta Silesya'da köylüler alev fişkirtan ateş-tavşanının varlığına inanırlardı. Evans ile Thomson hayvanın gerçek yaşamda yangına karşı tepkisini araştırmışlardır. Bazı tanıklar tavşanın bir çalılık yangınında nasıl sonuna kadar kaldığını hat-ta bazen alevlerin içine atıldığını anlatmışlardır. Bir Suffolk avlak bekçisi bu davranışı şöyle açıklamıştır: "dumanın arkalarından gelmesini sevmezler eğer ateşe yaklaşırlarsa onun kokusundan kurtulacaklarını düşünürler. Mart ayında bütün çayırlar alev aldığı anda ateşin içine atarlar. Hemen hepsi ateşin içinden geçerler. Toprağın üzerine sığınacak bir yer bulamayarak ateşin içinde bir yandan öbür yana kaçırlar. Bu gibi bilgiler yazarların köylülerden, hayvan ve bitkileri inceleyen meraklılardan –ki bu onların en önemli keşiflerindedir– topladıkları bilgilerdir. Bu tarifler bize tavşanın ilkel insana benzetilebileceğini gösterir. Ayrıca bu tarifler bize kitaba başlarken sorduğumuz soruların cevaplarını sunar. Bu kitabı okuduktan sonra neden bu hayvanların mitolojide ve dünyanın tüm hikâyelerinde böyle bir yere sahip olduğunu ve "Sıçrayan Tavşan"ın tuhaf, esrarengiz yönlerini daha iyi anlayabilirler.